

PODSTAWY PRAWA DLA EKONOMISTÓW

redakcja naukowa Bogusława Gnela

Paweł Dąbek, Bogusława Gnela
Aneta Kaźmierczyk, Piotr Kukuryk
Kinga Michałowska, Ryszard Szostak, Piotr Wiatrowski

SERIA AKADEMICKA

3. WYDANIE

PODSTAWY PRAWA DLA EKONOMISTÓW

redakcja naukowa Bogusława Gnela

Paweł Dąbek, Bogusława Gnela
Aneta Kaźmierczyk, Piotr Kukuryk
Kinga Michałowska, Ryszard Szostak, Piotr Wiatrowski

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

3. WYDANIE

Stan prawny na 1 września 2018 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Małgorzata Jarecka

Opracowanie redakcyjne
Michał Dymiński

Łamanie
Wolters Kluwer Polska

Poszczególne rozdziały napisali:

Bogusława Gnela – wprowadzenie, I, III, IX pkt 9.4 i 9.5; XIII

Bogusława Gnela, Paweł Dąbek – XII

Bogusława Gnela, Paweł Dąbek, Aneta Kaźmierczyk – V

Piotr Kukuryk – II

Kinga Michałowska – X, XI

Ryszard Szostak – IV, VI, IX pkt 9.1, 9.2 i 9.3

Piotr Wiatrowski – VII, VIII

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2018

ISBN 978-83-8160-121-4

3. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz ważniejszych skrótów	13
Wprowadzenie.....	15
Rozdział I	
Ogólne wiadomości o prawie.....	19
1.1. Pojęcie prawa i jego funkcje.....	19
1.2. Prawo a moralność.....	23
1.3. Norma prawna a przepis prawny. Zdarzenie prawne, stosunek prawny....	25
1.4. System prawa.....	28
1.5. Źródła prawa.....	30
1.6. Zasady stosowania prawa.....	31
1.7. Wykładnia przepisów prawnych.....	35
Rozdział II	
Elementy prawa Unii Europejskiej.....	39
2.1. Zagadnienia ogólne.....	39
2.1.1. Geneza Unii Europejskiej	39
2.1.2. Status Unii Europejskiej oraz jej wspólne wartości i cele	41
2.1.3. Podział kompetencji między Unię Europejską a państwa członkowskie.....	44
2.2. Instytucje Unii Europejskiej.....	46
2.2.1. Uwagi wprowadzające.....	46
2.2.2. Parlament Europejski	46
2.2.3. Rada Europejska.....	47
2.2.4. Rada	48
2.2.5. Komisja Europejska	49
2.2.6. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej	50
2.2.7. Inne (ważniejsze) instytucje i organy UE.....	51
2.3. Źródła prawa Unii Europejskiej.....	52
2.4. Obowiązki prawa UE w polskim systemie prawnym.....	55

Rozdział III

Elementy prawa konstytucyjnego.....	59
3.1. Pojęcie prawa konstytucyjnego i jego źródła	59
3.2. Zasady ustroju Rzeczypospolitej Polskiej.....	60
3.3. Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela	62
3.4. Organy władzy	64
3.4.1. Uwagi wstępne.....	64
3.4.2. Organy władzy ustawodawczej	64
3.4.3. Organy władzy wykonawczej	67
3.4.4. Organy władzy sądowniczej (sądy i trybunały).....	71
3.4.4.1. Trybunał Konstytucyjny.....	71
3.4.4.2. Trybunał Stanu.....	72
3.4.4.3. Sąd Najwyższy	73
3.4.4.4. Sądy powszechne	74
3.4.4.5. Sądy szczególne	75
3.5. Konstytucyjne organy kontroli państwowej i ochrony prawa.....	76
3.5.1. Najwyższa Izba Kontroli	76
3.5.2. Rzecznik Praw Obywatelskich.....	77
3.5.3. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji.....	77

Rozdział IV

Elementy prawa administracyjnego	79
4.1. Zagadnienia ogólne.....	79
4.1.1. Pojęcie administracji publicznej	79
4.1.2. Stosunek administracyjnoprawny.....	80
4.1.3. Źródła prawa administracyjnego	81
4.2. Formy działania administracji publicznej.....	81
4.2.1. Czynności administracyjne.....	81
4.2.2. Akt administracyjny.....	82
4.2.3. Pozostałe czynności administracyjne.....	84
4.3. Podmioty administracji	85
4.3.1. Podmioty administracji rządowej	85
4.3.2. Podmioty administracji samorządowej.....	86
4.4. Kontrola administracji publicznej	92
4.4.1. Pojęcie kontroli.....	92
4.4.2. Kontrola wewnętrzna	93
4.4.3. Kontrola instytucjonalna.....	93

Rozdział V

Elementy postępowania administracyjnego i sądownoadministracyjnego	95
5.1. Postępowanie administracyjne ogólne	95
5.1.1. Uwagi wstępne.....	95

5.1.2.	Organ prowadzący postępowanie administracyjne	96
5.1.3.	Strona i inne podmioty na prawach strony.....	98
5.1.3.1.	Strona w postępowaniu administracyjnym.....	98
5.1.3.2.	Podmioty na prawach strony	99
5.1.4.	Czynności techniczno-procesowe postępowania administracyjnego.....	101
5.1.4.1.	Wezwania.....	101
5.1.4.2.	Doręczenia	101
5.1.4.3.	Metryki, protokoły i adnotacje	102
5.1.5.	Zasady postępowania administracyjnego	103
5.1.5.1.	Naczelne zasady postępowania administracyjnego	103
5.1.5.2.	Zasady ogólne postępowania administracyjnego.....	103
5.1.6.	Wszczęcie postępowania i terminy załatwiania spraw.....	106
5.1.6.1.	Wszczęcie postępowania.....	106
5.1.6.2.	Terminy załatwiania spraw	107
5.1.7.	Postępowanie wyjaśniające.....	107
5.1.8.	Decyzja i inne rozstrzygnięcia w postępowaniu administracyjnym.....	108
5.1.8.1.	Decyzja	108
5.1.8.2.	Ugoda.....	109
5.1.8.3.	Postanowienie	109
5.1.9.	Postępowanie odwoławcze.....	109
5.1.9.1.	Środki odwoławcze.....	109
5.1.9.2.	Postępowanie przed organem odwoławczym.....	110
5.1.10.	Postępowania szczególne	111
5.1.10.1.	Mediacja	111
5.1.10.2.	Milczące załatwienie sprawy.....	111
5.1.11.	Weryfikacja decyzji ostatecznych	112
5.1.11.1.	Uwagi wstępne	112
5.1.11.2.	Wznowienie postępowania.....	112
5.1.11.3.	Stwierdzenie nieważności decyzji	112
5.1.11.4.	Uchylenie lub zmiana decyzji niewadliwych.....	113
5.2.	Postępowanie przed sądem administracyjnym.....	113
5.2.1.	Uwagi wstępne.....	113
5.2.2.	Podmioty postępowania sądownoadministracyjnego.....	115
5.2.2.1.	Sąd administracyjny.....	115
5.2.2.2.	Strony oraz inne podmioty postępowania sądownoadministracyjnego.....	116
5.2.3.	Postępowanie przed wojewódzkim sądem administracyjnym....	116
5.2.4.	Postępowanie przed Naczelnym Sądem Administracyjnym	118
5.2.5.	Wzruszenie prawomocnych orzeczeń sądów administracyjnych....	120
5.3.	Postępowanie egzekucyjne w administracji.....	121

5.3.1. Uwagi wstępne.....	121
5.3.2. Podmioty i uczestnicy postępowania egzekucyjnego.....	121
5.3.3. Wszczęcie egzekucji.....	122
5.3.4. Zasady postępowania egzekucyjnego	122
5.3.5. Środki egzekucyjne.....	123
Rozdział VI	
Elementy prawa finansowego	125
6.1. Finanse publiczne i prawo finansowe.....	125
6.2. Budżet państwa a budżet jednostki samorządu terytorialnego	126
6.3. Zarys prawa podatkowego i celnego	128
6.4. Podstawy ustroju pieniężnego.....	131
6.5. Nadzór nad rynkiem finansowym	133
Rozdział VII	
Elementy prawa karnego.....	135
7.1. Uwagi wstępne.....	135
7.2. Pojęcie przestępstwa	135
7.3. Wyłączenie odpowiedzialności karnej.....	140
7.4. Kary i środki karne	144
7.5. Wymiar kary.....	145
7.6. Niektóre rodzaje przestępstw	146
Rozdział VIII	
Elementy postępowania karnego.....	149
8.1. Zasady postępowania karnego	149
8.2. Europeizacja prawa karnego procesowego.....	152
8.3. Postępowanie karne skarbowe	152
Rozdział IX	
Elementy prawa cywilnego	155
9.1. Uwagi wstępne.....	155
9.2. Część ogólna prawa cywilnego	155
9.2.1. Pojęcie stosunku cywilnoprawnego.....	155
9.2.2. Podmioty stosunków cywilnoprawnych i ich reprezentacja	157
9.2.2.1. Osoby fizyczne.....	157
9.2.2.2. Osoby prawne.....	160
9.2.2.3. Reprezentacja podmiotów prawa cywilnego	164
9.2.3. Przedmioty stosunków cywilnoprawnych.....	166
9.2.4. Czynności prawne.....	167
9.2.4.1. Uwaga wstępna.....	167
9.2.4.2. Pojęcie i rodzaje czynności prawnych	167

9.2.4.3. Treść czynności prawnej.....	168
9.2.4.4. Forma czynności prawnej.....	169
9.2.4.5. Wykładnia i wady oświadczeń woli	170
9.2.4.6. Zawarcie umowy.....	171
9.2.5. Przedawnienie roszczeń i terminy zawite	173
9.3. Prawo rzeczowe	174
9.3.1. Ogólne wiadomości o prawie rzeczowym.....	174
9.3.1.1. Pojęcie prawa rzeczowego i praw rzeczowych.....	174
9.3.1.2. Przedmioty praw rzeczowych.....	174
9.3.2. Prawo własności	176
9.3.2.1. Pojęcie i treść prawa własności	176
9.3.2.2. Nabycie i utrata prawa własności	177
9.3.2.3. Ochrona własności	178
9.3.2.4. Współwłasność i jej rodzaje	178
9.3.3. Użytkowanie wieczyste	179
9.3.4. Ograniczone prawa rzeczowe.....	180
9.3.4.1. Użytkowanie.....	180
9.3.4.2. Służebności	181
9.3.4.3. Spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu.....	182
9.3.4.4. Zastaw.....	183
9.3.4.5. Hipoteka.....	185
9.3.5. Posiadanie	186
9.3.6. Księgi wieczyste.....	187
9.4. Zobowiązania	188
9.4.1. Pojęcie zobowiązania i jego elementy	188
9.4.1.1. Pojęcie zobowiązania cywilnoprawnego i jego strony ...	188
9.4.1.2. Wierzytelność, dług i odpowiedzialność	190
9.4.1.3. Treść i rodzaje świadczenia	192
9.4.2. Przyczyny powstania zobowiązań.....	199
9.4.2.1. Umowy zobowiązaniowe.....	199
9.4.2.2. Czyny niedozwolone	202
9.4.2.3. Bezpodstawne wzbogacenie	206
9.4.2.4. Inne zdarzenia.....	207
9.4.3. Wykonanie zobowiązań.....	208
9.4.4. Skutki niewykonania zobowiązań.....	210
9.4.4.1. Uwagi wstępne	210
9.4.4.2. Skutki niewykonania zobowiązań w postaci wyrządzenia szkody	210
9.4.4.3. Skutki niemożliwości następczej świadczenia	213
9.4.4.4. Skutki opóźnienia lub zwłoki.....	213
9.4.4.5. Inne skutki niewykonania zobowiązań – wzmianka.....	215

9.4.4.6. Zbieg odpowiedzialności a skutki niewykonania zobowiązań.....	215
9.4.5. Wygaśnięcie zobowiązań.....	215
9.4.6. Zmiana wierzyciela lub dłużnika	216
9.4.7. Najważniejsze umowy zobowiązaniowe.....	217
9.4.7.1. Umowy o przeniesienie praw	217
9.4.7.2. Umowy o korzystanie z cudzych rzeczy lub praw	224
9.4.7.3. Umowy o świadczenie usług.....	227
9.4.7.4. Umowy regulujące stosunki kredytowe	231
9.4.7.5. Umowy o zabezpieczenie wierzytelności.....	235
9.4.7.6. Umowy o funkcji alimentacyjnej.....	236
9.4.7.7. Umowy ubezpieczenia gospodarczego.....	237
9.4.7.8. Umowa spółki cywilnej	238
9.4.8. Przekaz i papiery wartościowe.....	238
9.5. Ogólna charakterystyka prawa spadkowego oraz prawa rodzinnego.....	240
9.5.1. Ogólna charakterystyka prawa spadkowego	240
9.5.2. Ogólna charakterystyka prawa rodzinnego.....	241

Rozdział X

Elementy prawa pracy.....	245
10.1. Uwagi wstępne	245
10.2. Pojęcie i rodzaje stosunków pracy.....	246
10.3. Strony stosunku pracy.....	246
10.4. Powstanie, zmiana i ustanie stosunku pracy.....	247
10.5. Treść stosunku pracy.....	252
10.6. Czas pracy i urlopy	254
10.7. Wynagrodzenie za pracę i jego ochrona	256
10.8. Odpowiedzialność w stosunkach pracy	257
10.9. Ochrona pracy.....	258

Rozdział XI

Elementy prawa ubezpieczeń społecznych	261
11.1. Uwagi wstępne	261
11.2. Zasady ubezpieczeń społecznych	262
11.3. Stosunek prawny ubezpieczenia społecznego.....	263
11.4. Zasiłki.....	264
11.5. Emerytury i renty	267

Rozdział XII

Elementy postępowania cywilnego.....	269
12.1. Uwagi wstępne	269
12.2. Proces cywilny	270

12.2.1. Funkcja postępowania cywilnego i jego rodzaje.....	270
12.2.2. Tryby postępowania rozpoznawczego	271
12.2.3. Postępowanie zwykłe a postępowanie odrębne	271
12.2.4. Przesłanki i podmioty procesu cywilnego.....	271
12.2.5. Powództwo i inne czynności procesowe	274
12.2.6. Koszty postępowania.....	274
12.2.7. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji.....	275
12.2.8. Zaskarżanie orzeczeń sądowych.....	279
12.2.8.1. Pojęcie i rodzaje środków zaskarżenia	279
12.2.8.2. Apelacja.....	279
12.2.8.3. Zażalenie.....	280
12.2.9. Obalanie prawomocnych orzeczeń.....	281
12.2.9.1. Skarga kasacyjna.....	281
12.2.9.2. Wznowienie postępowania	282
12.2.9.3. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.....	283
12.2.9.4. Skarga nadzwyczajna	284
12.3. Postępowanie nakazowe, upominawcze, uproszczone oraz europejskie postępowanie w sprawach transgranicznych.....	285
12.3.1. Uwagi wstępne.....	285
12.3.2. Postępowanie nakazowe	285
12.3.3. Postępowanie upominawcze	286
12.3.4. Postępowanie uproszczone.....	286
12.3.5. Europejskie postępowanie nakazowe	287
12.3.6. Europejskie postępowanie w sprawach drobnych roszczeń	287
12.4. Sądowe postępowanie egzekucyjne	288
12.4.1. Przesłanki egzekucji.....	288
12.4.2. Rodzaje egzekucji.....	288
12.4.3. Sposoby i ograniczenia egzekucji.....	289
12.4.4. Obrona dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym	289
12.5. Postępowanie przed sądem polubownym – wzmianka	290
 Rozdział XIII	
Elementy prawa prywatnego międzynarodowego	291
13.1. Pojęcie i źródła prawa prywatnego międzynarodowego.....	291
13.2. Prawo właściwe dla sytuacji „z elementem obcym”	293
 Wykaz aktów normatywnych.....	 301

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW

bhp	-	bezpieczeństwo i higiena pracy
COREPER	-	Komitet Stałych Przedstawicieli
Dz.U.	-	Dziennik Ustaw
Dz.Urz. UE	-	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
Dz.Urz. WE	-	Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich
EBC	-	Europejski Bank Centralny
EKPC	-	europajska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności
EOG	-	Europejski Obszar Gospodarczy
ETPC	-	Europejski Trybunał Praw Człowieka
Euratom	-	Europejska Wspólnota Energii Atomowej (EWEA)
EWG	-	Europejska Wspólnota Gospodarcza
EWWiS	-	Europejska Wspólnota Węgla i Stali
JAE	-	Jednolity akt europejski
k.c.	-	kodeks cywilny
k.k.	-	kodeks karny
k.p.	-	kodeks pracy
k.p.a.	-	kodeks postępowania administracyjnego
k.p.c.	-	kodeks postępowania cywilnego
k.p.k.	-	kodeks postępowania karnego
k.r.o.	-	kodeks rodzinny i opiekuńczy
k.s.h.	-	kodeks spółek handlowych
KE	-	Komisja Europejska
KES	-	Komitet Ekonomiczno-Społeczny
KNF	-	Komisja Nadzoru Finansowego
KR	-	Komitet Regionów
KRRiT	-	Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji
M.P.	-	Monitor Polski
NBP	-	Narodowy Bank Polski
NIK	-	Najwyższa Izba Kontroli
NSA	-	Naczelny Sąd Administracyjny
OFE	-	otwarty fundusz emerytalny
PE	-	Parlament Europejski
PKB	-	produkt krajowy brutto
p.p.m.	-	prawo prywatne międzynarodowe
PTU	-	podatek od towarów i usług (VAT)
RE	-	Rada Europejska
RM	-	Rada Ministrów
RPD	-	Rzecznik Praw Dziecka
RPO	-	Rzecznik Praw Obywatelskich

SN	-	Sąd Najwyższy
TFUE	-	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
TK	-	Trybunał Konstytucyjny
TO	-	Trybunał Obrachunkowy
TS	-	Trybunał Stanu
TSUE	-	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (Europejski Trybunał Sprawiedliwości, ETS)
TUE	-	Traktat o Unii Europejskiej
UE	-	Unia Europejska
VAT	-	Value Added Tax (podatek od towarów i usług, PTU)
WE	-	Wspólnota Europejska
ZUS	-	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

WPROWADZENIE

Podręcznik *Podstawy prawa dla ekonomistów* przeznaczony jest przede wszystkim dla studentów wszystkich kierunków studiów ekonomicznych. Na jego treść składają się podstawowe wiadomości z zakresu poszczególnych gałęzi lub działów prawa, niezbędne każdemu ekonomiście. Ponieważ nauki ekonomiczne należą do obszaru nauk społecznych, a studia w tym obszarze realizują ogólne efekty nauczania także z zakresu prawa, podręcznik w tym zakresie nadaje się do realizacji tych efektów dla wszystkich kierunków studiów w dziedzinie nauk społecznych.

Programy studiów kierunków ekonomicznych z reguły przewidują – oprócz przedmiotów: prawo lub podstawy prawa – także inne przedmioty prawnicze przydatne dla przyszłych ekonomistów, jak np. prawo cywilne, prawo handlowe (gospodarcze) lub prawo własności intelektualnej. Niniejszy podręcznik uwzględnia tę okoliczność i stanowi podstawę do studiowania tych innych przedmiotów prawniczych.

Związki prawa z ekonomią, finansami czy zarządzaniem zachodzą nie tylko w działalności gospodarczej, ale również w organizowaniu i zarządzaniu różnymi procesami oraz instytucjami (np. w administracji publicznej). Studenci kierunków ekonomicznych przygotowują się do wykonywania zawodu w wymienionych przykładowo sferach, powinni zatem w czasie studiów nabyć elementarną wiedzę z zakresu wszystkich gałęzi prawa – ze szczególnym uwzględnieniem prawa cywilnego i prawa administracyjnego, dlatego tym gałęziom prawa poświęcono w podręczniku najwięcej uwagi.

Podręcznik składa się z 13 rozdziałów. W rozdziale I „Ogólne wiadomości o prawie” wyjaśnione zostały podstawowe pojęcia (instytucje) z zakresu teorii prawa, których zrozumienie jest niezbędne do przyswojenia zagadnień przedstawionych w następnych rozdziałach. Rozdział II „Elementy prawa Unii Europejskiej” wyjaśnia najważniejsze instytucje prawa unijnego i zasady stosowania tego prawa w Polsce będącej państwem członkowskim Unii Europejskiej. Rozdział III „Elementy prawa konstytucyjnego” poświęcony jest głównym zagadnieniom prawnym ustroju Rzeczypospolitej Polskiej, wolnościom, prawom i obowiązkom człowieka i obywatela, konstytucyjnym organom władzy, kontroli państwowej i ochrony prawa. Rozdział IV „Elementy prawa administracyjnego” zawiera wiadomości na temat administracji publicznej i jej podmiotów,

stosunku administracyjnoprawnego, form działania administracji publicznej i jej kontroli. Ponieważ ekonomista w pracy zawodowej może pełnić funkcję organu administracji lub strony postępowania prowadzonego przez ten organ albo przez sąd administracyjny, w rozdziale V „Elementy postępowania administracyjnego i sądownoadministracyjnego” przedstawiono zasady postępowania przed organami administracji (postępowanie administracyjne ogólne), przed sądami administracyjnymi oraz postępowanie egzekucyjne w administracji. Podstawowe zagadnienia z zakresu prawa finansowego zostały zawarte w rozdziale VI „Elementy prawa finansowego”. Wiadomości na temat głównych pojęć z zakresu prawa karnego ujęte są w rozdziale VII „Elementy prawa karnego”, natomiast w rozdziale VIII „Elementy postępowania karnego” przedstawiono najważniejsze kwestie z zakresu prawa postępowania karnego. Jak już wspomniano, w podręczniku wiele miejsca poświęcono zagadnieniom prawa cywilnego (rozdział IX „Elementy prawa cywilnego”), które ma fundamentalne znaczenie w działalności gospodarczej, a jego rola systematycznie rośnie także w sferze administracji publicznej (prywatyzacja zadań publicznych – podmioty prawa cywilnego coraz częściej realizują zadania publiczne zamiast organów władzy publicznej). Z tych przyczyn w rozdziale IX „Elementy prawa cywilnego” omówione zostały zagadnienia tzw. części ogólnej prawa cywilnego, prawo rzeczowe, prawo zobowiązań, a także w niezbędnym zakresie dokonano ogólnej charakterystyki prawa spadkowego oraz prawa rodzinnego. W rozdziale X „Elementy prawa pracy” przedstawiono podstawowe zagadnienia z zakresu tego prawa, a w rozdziale XI „Elementy prawa ubezpieczeń społecznych” – ogólne kwestie dotyczące prawa ubezpieczeń społecznych. Rozdział XII „Elementy postępowania cywilnego” poświęcony jest zagadnieniom związanym z tym postępowaniem w sprawach wynikających z prawa cywilnego materialnego, a także w sprawach z zakresu prawa pracy i prawa ubezpieczeń społecznych, oraz z postępowaniem przed sądami polubownymi. W rozdziale XIII „Elementy prawa prywatnego międzynarodowego” wyjaśniono podstawowe problemy tego prawa. Dynamiczny rozwój międzynarodowego ruchu osobowego oraz handlu międzynarodowego uzasadnia omówienie tych problemów, gdyż sprawy prywatne „z elementem obcym” nie tylko są faktem w działalności gospodarczej przedsiębiorców, ale także wymagają uwzględnienia w pracy organów administracji publicznej (realizujących zadania np. w zakresie gospodarki nieruchomościami, nadzoru finansowego lub prawa aktów stanu cywilnego).

W niniejszym, trzecim wydaniu podręcznika, wprowadzone zostały zmiany i uzupełnienia w zasadzie do każdego jego rozdziału, wynikające ze zmian, jakie nastąpiły w prawie od daty drugiego wydania tego podręcznika w 2015 r.

Podstawowa wiedza prawnicza nabyta przez studiowanie niniejszego podręcznika będzie pomocna studentom kierunków ekonomicznych nie tylko w nauce wymienionych wyżej przykładowo przedmiotów prawniczych, ale także w nauce przedmiotów ekonomicznych (np. finansów publicznych, rachunkowości lub zarządzania). Jeszcze raz warto podkreślić, że podręcznik ten, jako kompendium wiedzy prawniczej, może

okazać się przydatny również dla studentów innych kierunków studiów należących do obszaru nauk społecznych.

Stan prawny uwzględniono na 1 września 2018 r.

*Redaktor naukowy
Bogusława Gnela*

Rozdział I

OGÓLNE WIADOMOŚCI O PRAWIE

1.1. Pojęcie prawa i jego funkcje

Pojęcie „prawo” jest wieloznaczne, może bowiem oznaczać np. prawo naukowe opisujące zjawiska, które zachodzą w przyrodzie lub w ekonomii (np. prawo popytu i podaży), albo obejmować reguły, które wraz z sankcjami grożącymi za ich nieprzestrzeganie ustanowiły kompetentne organy władzy publicznej. W tym ostatnim przypadku pojęcie „prawo” oznacza tzw. **prawo przedmiotowe stanowione**. Jest wiele definicji prawa przedmiotowego, ale najbardziej trafna wydaje się definicja, w myśl której prawo to zbiór norm, czyli reguł postępowania pochodzących od kompetentnych organów władzy publicznej, na których straży stoi państwo stosujące przymus państwowy. Biorąc pod uwagę sposób tworzenia prawa (o którym dalej), można przyjąć, że **prawo przedmiotowe** to całość norm, czyli reguł postępowania, ustanowionych przez kompetentne organy publiczne lub wynikających z prawa zwyczajowego, uznanych i chronionych przez państwo. Definicja ta dotyczy prawa przedmiotowego, zwanego prawem powszechnie obowiązującym.

W społeczeństwie funkcjonuje wiele norm (reguł) postępowania, ale nie wszystkie mają charakter norm prawnych. Tytułem przykładu można podać reguły dobrego wychowania, które nie są normami prawnymi, gdyż nie zostały ustanowione przez organy władzy publicznej, a państwo nie chroni ich przy użyciu środków przymusu, którymi dysponuje. Kogoś, kto łamie reguły dobrego wychowania, może spotkać dezaprobata ze strony innych osób, ale nie sankcja w postaci np. kary pieniężnej lub pozbawienia wolności. Prawo przedmiotowe jest ustanawiane celem przymuszenia jego adresatów do zachowania się zgodnie z treścią tego prawa. Ustawodawca stanowi prawo w interesie państwa i dla dobra społeczeństwa, a za naruszenie tego prawa przewiduje określone sankcje.

Ze względu na sposób tworzenia wyróżnia się prawo zwyczajowe i prawo stanowione (pisane). **Prawo zwyczajowe** kształtuje się w określonej społeczności przez długie lata i jest przez tę społeczność przestrzegane jako obowiązujące, a zatem również państwo uznaje je za obowiązujące, jeżeli nie jest ono sprzeczne z prawem stanowionym. Prawo

zwyczajowe regulowało stosunki społeczne do czasu wykształcenia się państwa i jego organów ustawodawczych. W miarę rozwoju państwowości traciło na znaczeniu i obecnie jego rola, w porównaniu z prawem stanowionym, nie jest duża. Są jednak takie dziedziny, w których prawo zwyczajowe ma nadal znaczenie, np. w handlu międzynarodowym lub w stosunkach dyplomatycznych.

Od prawa zwyczajowego należy odróżnić **zwyczaj**, przez który rozumie się praktykę określonego postępowania powszechnie stosowaną w danym czasie, środowisku lub w stosunkach społecznych. **Zwyczaje nie mają charakteru normatywnego**, doniosłość prawną uzyskują wówczas, gdy odsyłają do nich przepisy prawa stanowionego. Przykładem mogą być przepisy prawa cywilnego, które odsyłają do ustalonych zwyczajów (np. przy tłumaczeniu oświadczeń woli) lub do przyjętych zwyczajów (np. przy interpretacji faktu przyjęcia oferty).

Prawo zwyczajowe ma charakter normatywny i dlatego sądy stosują jego normy bezpośrednio, natomiast **zwyczaj** stosowany jest przez sądy dopiero z mocy i w zakresie ustawowego odesłania.

Prawo stanowione (pisane) tworzą kompetentne **organy państwowe** (np. parlament, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, Rada Ministrów) przez uchwalanie lub wydawanie aktów normatywnych (np. ustaw, rozporządzeń wykonawczych). Wobec decentralizacji władzy publicznej władzę tę sprawują także **jednostki samorządu terytorialnego**: gminy, powiaty i województwa samorządowe, które mają kompetencję do stanowienia **prawa miejscowego**. Prawo miejscowe obowiązuje powszechnie jednak tylko na terytorium władztwa tego organu władzy, który je ustanowił (np. uchwała rady gminy obowiązuje na terytorium tej gminy). Prawo miejscowe może stanowić także **wojewoda** – jako **terenowy organ administracji rządowej**.

Wobec powyższego **prawo przedmiotowe** to ogół przepisów zawartych w aktach normatywnych oraz ogół uznanych norm prawa zwyczajowego, jakie obowiązują w danym państwie.

Od prawa przedmiotowego należy odróżnić prawo podmiotowe. **Prawo podmiotowe** to możliwość określonego zachowania się lub też możliwość domagania się określonego zachowania od osób do tego obowiązanych. Tytułem przykładu: właściciel ma prawo korzystania z rzeczy (np. jej używania) i rozporządzania nią (np. może ją sprzedać lub obciążyć zastawem), a także może ją posiadać i domagać się od wszystkich innych osób, aby wbrew jego woli nie pozbawiały go lub nie ograniczały w możliwości korzystania z wymienionych uprawnień (np. nie korzystały z rzeczy będącej jego własnością). O tym, jaką treść ma prawo własności, decyduje ustawodawca, ale o tym, czy przysługuje ono konkretnemu podmiotowi prawa, decydują zdarzenia powodujące powstanie tego prawa (pierwotne i pochodne sposoby nabycia własności). Są takie prawa podmiotowe, o któ-

rych treści decyduje wola stron – np. wierzytelność (prawo podmiotowe wierzyciela) wynikająca z umowy nienazwanej. Są również prawa podmiotowe o charakterze praw naturalnych, tj. godność i wolność człowieka, których nikt nie może go pozbawić, a rola ustawodawcy sprowadza się wyłącznie do ochrony godności człowieka i zakresiania granic jego wolności.

Prawa podmiotowe można systematyzować według rozmaitych kryteriów. Najbardziej przydatny jest podział praw podmiotowych na: względne i bezwzględne, majątkowe i niemajątkowe oraz zbywalne i niezbywalne.

Prawa podmiotowe względne są skuteczne tylko wobec określonej osoby lub osób – np. sprzedawca ma prawo żądać zapłaty ceny od kupującego, a poszkodowany ma prawo żądania odszkodowania od osoby odpowiedzialnej za wyrządzoną mu szkodę. Prawa podmiotowe **bezwzględne** są natomiast skuteczne względem wszystkich – np. właściciel ma roszczenie wobec każdej osoby nieuprawnionej do korzystania z rzeczy, aby nie naruszała jego prawa własności tej rzeczy.

Prawa podmiotowe **majątkowe** mają wartość w sensie ekonomicznym, a zalicza się do nich między innymi prawo własności (np. samochodu), użytkowanie wieczyste, patent lub prawo ochronne na znak towarowy. Prawa podmiotowe **niemajątkowe** wyrażają inne wartości niż ekonomiczne – np. prawo do czci, godności albo nazwiska.

Prawa podmiotowe **zbywalne** mogą być przeniesione na inną osobę (np. własność, użytkowanie wieczyste, wierzytelność o zapłatę ceny za rzecz sprzedaną). Prawa podmiotowe **niezbywalne** mogą należeć tylko do konkretnej osoby i nie można ich przenieść na inny podmiot prawa (np. członkostwo w spółdzielni, prawo do czci albo prawo odkupu).

Warto zapamiętać, że przykładowe wypowiedzi „mam prawo do miesięcznego urlopu wypoczynkowego” albo „mam prawo sprzedać swój samochód” dotyczą prawa podmiotowego, a stwierdzenia „prawo do urlopu wypoczynkowego reguluje Kodeks pracy” albo „umowę sprzedaży reguluje Kodeks cywilny” odnoszą się do prawa przedmiotowego.

Najważniejszymi **funkcjami prawa** przedmiotowego są: kontrola zachowań, rozdział dóbr i ciężarów (obciążeń) oraz regulacja konfliktów.

Na zachowania ludzkie można wpływać, wykorzystując sposoby normatywne (za pomocą przepisów prawnych) i nienormatywne (np. przez odpowiednie wychowywanie dzieci). Sposoby normatywne skuteczne są wtedy, gdy adresaci przepisów (norm) prawnych znają ich treść. Obowiązkiwanie normy prawnej zawierającej nakaz lub zakaz jakiegoś postępowania nie oznacza, że owe nakazy lub zakazy będą respektowane przez osobę, która o nich nie wie. Zdarza się również, że nawet znając treść norm prawnych, dany podmiot nie chce się do nich zastosować. Aby skłonić adresatów norm do zachowań

W podręczniku w sposób zwięzły i kompleksowy zaprezentowano podstawowe wiadomości z zakresu poszczególnych gałęzi lub działów prawa niezbędne każdemu ekonomistcie. Przedstawiono w nim zagadnienia z zakresu teorii prawa oraz elementy prawa konstytucyjnego, administracyjnego, finansowego, karnego, cywilnego, a także prawa pracy, ubezpieczeń społecznych i prawa prywatnego międzynarodowego. Czytelnik zdobędzie ogólną wiedzę o polskim prawie, niezbędną do zdania egzaminu z podstaw prawa, przydatną również w życiu codziennym i podczas wykonywania zawodu ekonomisty.

Trzecie wydanie książki uwzględnia wszystkie zmiany normatywne, jakie wprowadzono od czasu ostatniego wydania w 2015 r. W szczególności omówione zostały nowe regulacje z zakresu prawa unijnego, konstytucyjnego, administracyjnego, karnego, cywilnego oraz prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Są to m.in. zagadnienia dotyczące zmian w sądownictwie, terminów załatwiania spraw, ugody oraz zrzeczenia się odwołania w postępowaniu administracyjnym, a także zmiany w administracji podatkowej i celnej, kwestie dotyczące formy czynności prawnej, reprezentacji, przedawnienia, odsetek ustawowych i umownych w prawie cywilnym. Ponadto zwrócono uwagę na nową ustawę – Prawo przedsiębiorców, a także na zmiany w pozwie grupowym i wprowadzenie skargi nadzwyczajnej w postępowaniu cywilnym.

Opracowanie przeznaczone jest przede wszystkim dla studentów ekonomicznych kierunków studiów. Może jednak być również przydatne słuchaczom innych kierunków z zakresu nauk społecznych.

Publikacja została opracowana przez profesorów oraz adiunktów zatrudnionych w Katedrze Prawa Cywilnego i Gospodarczego oraz w Katedrze Prawa Administracyjnego i Zamówień Publicznych na Wydziale Finansów i Prawa Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Na tym Wydziale pracownicy wymienionych Katedr prowadzą również wykłady dla studentów kierunku prawo. Autorzy podręcznika w zdecydowanej większości mają także status sędziego, adwokata lub radcy prawnego.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9788381601214 W03P01

ISBN 978-83-8160-121-4

9 788381 601214

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL